

УДК 378.126

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/75-3-37>

Інна САВЧЕНКО,

orcid.org/0000-0001-5211-1720

старший викладач кафедри іноземних мов

Харківського національного університету радіоелектроніки

(Харків, Україна) inna.savchenko@nure.ua

Евеліна СЕМЕНЕЦЬ,

orcid.org/0000-0003-3075-8480

старший викладач кафедри іноземних мов

Харківського національного університету радіоелектроніки

(Харків, Україна) evelina.semenets@nure.ua

ПРОФЕСІЙНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЯК ОДИН З ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Епоха універсалізації освіти та енциклопедичних знань у сучасному світі розвинутих технологій відходить у минуле. Можна побачити, що темпи сучасного життя потребують більш раннього визначення сфери подальшої професійної підготовки, зокрема таку можливість надає диференціація освіти. Диференціація в освіті представляє процес та результат створення відмінностей між частинами освітньої системи (підсистем), яка може здійснюватися з урахуванням одного чи кількох критеріїв (мети, методів, змісту освіти тощо). Для успішного вивчення іноземної мови потрібна диференціація та індивідуалізація навчання, коли завдяки змінам у змісті, структурі та організації освітнього процесу повніше вивчаються інтереси, схильність та здібності студента, створюються такі умови для навчання, які задовольнятимуть сучасних здобувачів вищої освіти (відповідно до їх профільних намірів щодо продовження освіти). У статті розглянуто професійну диференціацію як один з важливих показників ефективності та результативності освітнього процесу. Описано, що «якість освіти» є однією з основних показників диференціації навчання, яка заснована на уявленні про якість самої освіти як співвідношення мети та результату. Зокрема, якість освіти передбачає сукупність властивостей, що визначає ступінь досягнення поставлених в закладах вищої освіти цілей та завдань. Зазначено, що критерії якості освіти можуть бути різні в залежності від поставлених цілей закладів вищої освіти: якість вихованості студента, якість діяльності викладачів навчального закладу, якість середовища, якість основних умов освітнього процесу, якість результатів освітнього процесу. В свою чергу, кожен викладач повинен розробити так курс та надавати знання, щоб студенти були мотивовані до вивчення іноземної мови, зокрема – це є необхідною умовою якісного навчання. Сформовано основні компоненти диференційного навчання, які включають диференціацію за цілями, за мотивами, за рівнем професійної спрямованості, за мовними здібностями студентів та формою навчання. Представлено етапи професійної диференціації завдяки яким відбувається становлення студента (професійна адаптація, формування професійних намірів, професійне навчання з метою освоєння обраної професії, професіоналізація). Означено, що становлення професійної особистості (студента впродовж навчання) поділяється на дві категорії: аналітична та синтетична. Описано чотири рівні професійної диференціації студентів (початковий, низький, середній та високий), завдяки яким студент може визначитись з напрямом своєї діяльності. Запропоновано комплекс завдань (лексика, граматики, фонетика), які завдяки застосуванню професійної диференціації ефективно та результативно впливають на навчання студентів та освітній процес в цілому.

Ключові слова: *диференціація освіти, якість навчання, критерії якості освіти, основні компоненти диференційного навчання, професійна спрямованість, іноземна мова, професійна диференціація.*

Inna SAVCHENKO,

orcid.org/0000-0001-5211-1720

Assistant Professor at the Foreign Languages Department

Kharkiv National University of Radioelectronics

(Kharkiv, Ukraine) inna.savchenko@nure.ua

Evelina SEMENETS,

orcid.org/0000-0003-3075-8480

Assistant Professor of Foreign Languages Department

Kharkiv National University of Radioelectronics

(Kharkiv, Ukraine) evelina.semenets@nure.ua

PROFESSIONAL DIFFERENTIATION AS ONE OF THE EFFICIENCY AND PERFORMANCE INDICATORS OF THE EDUCATIONAL PROCESS

The era of universalization of education and encyclopedic knowledge in the modern world of advanced technologies is becoming a thing of the past. It can be seen that the pace of the modern life requires an earlier definition of the field of further professional training, in particular, this opportunity is provided by the differentiation of education. Differentiation in education represents the process and result of creating differences between parts of the educational system (subsystems), which can be carried out taking into account one or more criteria (goals, methods, content of education, etc.). Successful learning of a foreign language requires differentiation and individualization of education when thanks to changes in the content, structure and organization of the educational process, the interests, inclinations and abilities of the student are studied more fully, conditions for learning are created that will satisfy modern higher education seekers (in accordance with their profile intentions regarding continuing education). The article considers professional differentiation as one of the important indicators of the effectiveness and efficiency of the educational process. It is described that «quality of education» is one of the main indicators of differentiation of education, which is based on the idea of the quality of education itself as a ratio of goal and result. In particular, the quality of education involves a set of properties that determines the degree of achievement of the goals and objectives set in the educational institution. It is noted that the criteria for the quality of education may be different depending on the goals of higher education institutions: the quality of the student's upbringing, the quality of the activities of the teachers of the educational institution, the quality of the environment, the quality of the basic conditions of the educational process, the quality of the results of the educational process. In turn, each teacher must develop a course and provide knowledge so that students are motivated to learn a foreign language, in particular, this is a necessary condition for quality education. The main components of differentiated education have been formed, which include differentiation by goals, by motives, by levels of professional orientation, by students' language abilities, and by the form of education. The stages of professional differentiation due to which the student becomes a student are presented (professional adaptation, formation of professional intentions, professional training for the purpose of mastering the chosen profession, professionalization). It is determined that the formation of a professional personality (a student during his studies) is divided into two categories: analytical and synthetic. Four levels of professional differentiation of the students are described (initial, low, middle and high), thanks to which a student can decide on the direction of his activity. A complex of tasks (vocabulary, grammar, phonetics) is offered which, thanks to the application of professional differentiation, effectively and efficiently affect students' learning and the educational process as a whole.

Key words: *differentiation of education, quality of education, quality criteria, main components of differentiated education, professional orientation, foreign language, professional differentiation.*

Постановка проблеми. Нова освітня політика передбачає модернізацію освіти, відповідно до якої передбачається створення профільного навчання. Модернізація вітчизняної системи освіти обумовлена світовими процесами глобалізації та гуманізації, з одного боку, пріоритет свободи і творчості особистості, що самонавчається в інтересах її самої, суспільства та держави, а з іншого боку – формулює вимоги до таких особистісних якостей як уміння працювати в команді, конструктивно вести діалог з іншими у вирішенні соціальних проблем. У практику роботи активно впроваджується особистісно-орієнтована освіта, що передбачає створення системи спеціалізованої підготовки, яка орієнтована на індивідуалізацію навчання та соціалізацію студентів, зокрема з урахуванням реальних потреб ринку праці.

Освіта має прагнути розвивати здібності студента за допомогою надання можливості виходу за межі пропонованої викладачем інформації. Сучасна педагогічна наука дозволяє диференціювати процес навчання, що сприяє підвищенню його якості, оскільки вона пов'язана з повнішим забезпеченням освітніх потреб особистості (студента). Пріоритетом нової освітньої політики є

якість навчання, яка вирішальною мірою залежить від інтересу студентів, їх планів на майбутнє та усвідомлення своєї життєвої перспективи.

Ситуація з якою зіткнулося суспільство вимагає перегляду технологій та методик викладання іноземної мови у закладах вищої освіти, яка є непрофільюючим предметом у більшості освітніх установ. Виникає необхідність перегляду загальних підходів до організації навчання, пошуку актуальних методів та засобів підвищення якості освітнього процесу. Можна спостерігати як окремі педагоги намагаються на практиці вирішувати проблеми професійної диференціації, але поки не зроблено теоретичного осмислення. На соціально-педагогічному рівні – між освітньою політикою держави щодо створення профільної школи, здобуття профільної освіти, що має призвести до підвищення якості освіти, зокрема на науково-теоретичному рівні – між практикою викладання іноземної мови та теоретичним осмисленням проблеми якості навчання, відповідно на науково-методичному рівні – між потребою педагогічної практики у науковому осмисленні процесів професійної диференціації, що відбуваються у середовищі та відсутністю практичних розробок

у цьому напрямі. Однак, якщо досліджувати професійну диференціацію можна побачити, що вона є одним з важливих показників ефективності та результативності освітнього процесу.

Аналіз досліджень. Базовими для нашого дослідження стали роботи, які розкривають теоретичні основи та особливості освітнього процесу, зокрема забезпечення якості вищої освіти висвітлено в численних публікаціях українських і зарубіжних науковців. Дослідження цього явища присвячені роботи таких учених як О. Локшина [1], Т. Фінікова [2], С. Ante [3], Е. Beerkens [4] та інші, які розглядають якість освіти в кількох аспектах: соціально-філософський, освітній, педагогічний, соціологічний, управлінський. Тим часом ефективність та результативність освітнього процесу безпосередньо пов'язана з професійною диференціацією. Отже, **метою статті** є аналіз та систематизація наукових підходів до застосування професійної диференціація як одного з важливих показників ефективності та результативності освітнього процесу, що в свою чергу дозволяє здобувачам вищої освіти отримувати в продовж навчання якісні знання з іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Загальні наукові визначення щодо поняття «якість» та «якісна освіта» свідчать про їх взаємозв'язок. Дані поняття розглядаються з філософської, технічної та педагогічної сторони, однак аналіз різних джерел дозволяє розділити ці визначення. Розглядаючи з педагогічного напрямку «якість освіти – це сукупність властивостей, що визначають ступінь досягнення поставлених в освітньому закладі цілей та завдань (Зайчук; 2009; 64). Зазначимо, що Міністерство освіти і науки України розробили «Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти» в якому прописано вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, загальні та спеціальні компетентності, що дозволяють сформулювати програмні результати навчання якими повинен володіти фахівець після закінчення ЗВО та реально їх застосовувати у своїй професійній діяльності (Про внесення змін до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти; 2024). Критерії якості освіти можуть бути різні: якість вихованості студента, якість діяльності викладачів навчального закладу, якість середовища, якість основних умов освітнього процесу, якість результатів освітнього процесу (Ніколаєнко; 2006). Відповідно якість навчання представляє результат двостороннього процесу з передачі знань, умінь і навичок викладача, а також прийняття та відтворення студентами знань, умінь та навичок від-

повідно до планованих цілей. Основними показниками якості навчання є успішність, ставлення студента до навчального предмета, емоційний настрій студентів, тривожність. Дані показники є найбільш значущими для аналізу успішності реалізації комплексу завдань, крім того, вони є першочерговими в оцінці якості діяльності педагога й установи, в якому відбувається навчання.

Висока якість навчання може бути досягнута завдяки дотриманню певного комплексу педагогічних умов, що визначають ефективність активізації професійних намірів студентів та мотивації вивчення іноземної мови (застосування якісних методик викладання, підбір змісту досліджуваного матеріалу, вибір змісту навчального матеріалу, використання педагогічного досвіду накопиченого в даному напрямку) (Василіук; 2019). Тож, однією з умов якості навчання є інтерес до предмета, що виховується особистістю викладача, який своїми знаннями та любов'ю до предмета може зацікавити студентів. Кожен викладач повинен розробити так курс та надавати знання, щоб студенти були мотивовані до вивчення іноземної мови, зокрема – це є необхідною умовою якісного навчання. Сучасні психологи та педагоги єдині в тому, що якість виконання діяльності та її результати залежать від спонукання та потреб людини, її мотивації. Мотивація характеризується індивідуальним бажанням, схильністю та потребою. Викладач впливає опосередковано на мотиваційну сферу, тим самим виявляє бажання до навчання. Без пізнавального інтересу неможливе позитивне ставлення до навчання. Вважаємо, що відповідний настрій до навчання та мотивація – одна із найважливіших умов якісного навчання.

Дослідження факторів успішності навчання іноземної мови передбачає вивчення комунікативних та лінгвістичних здібностей студентів як індивідуальних відмінностей, що сприяють або гальмують роботу на заняттях з іноземної мови.

Для успішного вивчення іноземної мови потрібна диференціація та індивідуалізація навчання, коли завдяки змінам у змісті, структурі та організації освітнього процесу повніше вивчаються інтереси, схильність та здібності студента, створюються такі умови для навчання, які задовольнятимуть сучасних здобувачів вищої освіти (відповідно до їх профільних намірів щодо продовження освіти). Сформуємо основні компоненти диференційного навчання, які включають диференціацію за цілями, за мотивами, за рівнем професійної спрямованості, за мовними здібностями студентів та формою навчання. Тому, важливо зазначити, що найважливішою умовою

якості навчання є диференціація. Відповідно, на практиці розглядають різні види диференціації навчання, зокрема серед них є диференціація за рівнем навчальної успішності; академічна обдарованість, диференціація за здібностями. Диференційований підхід у навчанні вирішує ефективніше педагогічні завдання. Цей підхід займає проміжну позицію між фронтальною роботою з усією групою та індивідуальною роботою з кожним студентом.

Диференційне навчання зазвичай зв'язують зі створенням оптимальних умов для розвитку особистості, з урахуванням індивідуальних відмінностей студента, що відображає індивідуально набутий досвід, знання, вміння, навички, досвід емоційно-оцінних відносин та різноманітної діяльності. Розглядаючи диференційне навчання важливо наголосити на його цілях, а саме: індивідуалізація навчання (засноване на створенні оптимальних умов розвитку інтересів та здібностях кожного студента); цілеспрямований вплив на формування творчого, інтелектуального, професійного потенціалу суспільства з метою раціонального використання можливостей кожного студента; вирішення існуючих проблем засобами нових методичних систем диференційного навчання (засновані на принципово новій мотиваційній базі). В свою чергу, диференціація навчання включає дві форми: зовнішня диференціація навчання передбачає створення стабільних груп, в яких зміст освіти та пред'явлені до студентів вимоги розрізняються; внутрішня диференціація ґрунтується на різному навчанні студентів у досить великій групі, що передбачає досить повний облік індивідуальних та групових особливостей.

Задля реалізації професійної диференціації навчання розглядається поняття «професійної

диференціації щодо підвищення якості навчання іноземної мови». Завданням закладів вищої освіти є надання студентам можливості отримати якісну освіту відповідно до стандартів, здобути навички та вміння і відповідно застосовувати отримані знання безпосередньо на практиці. Зараз до фахівців підвищенні вимоги, зокрема більшість підприємств або компаній бажають наймати на роботу фахівців з досвідом. Безпосередньо якщо говорити про іноземну мову, ЗВО повинні приділяти багато часу на її вивчення, проводити олімпіади, конференції, День Європи та інші заходи, які допоможуть студентам визначитись з професією і спеціалізовано використовувати знання, вміння та навички з іноземної мови. Тому, вважаємо доцільним на рисунку 1. представити етапи професійної диференціації завдяки яким відбувається становлення студента.

Зауважимо, що професійна диференціація входить у першу стадію в безперервному процесі професійного становлення. Вкрай важливо донести до студентів необхідність вивчення іноземної мови з метою здобуття якісної освіти державного та світового рівня. Досвід провідних західних країн відрізняється наявністю саме професійної диференціації у закладах вищої освіти. Так, наприклад у Великій Британії проглядається створення нової структури безперервної освіти та професійного навчання, що дає можливість студентам отримувати підготовку в різних напрямках, включаючи початковий, середній та вищий.

Кожна людина проходить деякі сходи становлення її особистості, тобто досягає елементарну професійну грамотність, отримує ступінь загальної освіти, ступінь професійної компетентності, ступінь оволодіння культурою, ступінь формування індивідуального менталітету особистості,

Рис. 1. Етапи професійної диференціації завдяки яким відбувається становлення студента

що надає людині неповторність та унікальність (Туркот; 2013). Становлення професійної особистості (студента впродовж навчання) поділяється на дві категорії: синтетична, яка відображає важливість вивчення цілісної особистості майбутнього фахівця; аналітична – необхідності вивчення індивідуально-психологічних здібностей людини у процесі виробництва. На думку автора Козирєва М. П. при розгляді проблеми особистості, слід звертати увагу на вільний, свідомий і раціональний вибір професії, професійні інтереси, схильність, здібності, придатність (Козирєв; 2013). Автор Гончар О. В. описує професійну диференціацію як «форма організації навчально-пізнавальної діяльності студента на основі їх життєвих планів, професійних намірів та особистісних характеристик, що виражаються у розподілі студентів на навчальні групи з метою надання якісного навчально матеріалу підкріпленого слайдами (презентації), самостійної та творчої роботи» (Гончар; 2011).

Опишемо чотири рівні професійної диференціації студентів (початковий, низький, середній та високий), завдяки яким студент може визначитись з напрямом своєї діяльності. Перший рівень початковий – студенти не уявляють, чим би їм хотілося займатися професійно, можуть мати здібності до певних видів діяльності, однак вони не мають інтерес. Наступний рівень низький – студенти не можуть чітко визначити свою професійну перевагу, про вибір професії говорять з точки зору позиції батьків, друзів чи викладачів, можуть мати улюблене заняття або хобі, але не хотіли б у майбутньому їм займатися серйозно. Далі, середній рівень – студенти визначають сферу діяльності, за якою спеціальністю працювати в майбутньому, але їх вирішення багато в чому залежить від стереотипу громадської думки та порад оточуючих, у рівній кількості випадків не визначають яким шляхом вони збираються придбати обрану професію. Останній рівень високий – студенти чітко уявляють свою професійну спрямованість, визначають стратегію отримання подальшої спеціальної освіти, мріють про своє місце у житті суспільства, мають конкретне уявлення, чим би вони хотіли займатися у майбутньому.

Вважаємо доцільним запропонувати комплекс завдань, які завдяки застосуванню професійної диференціації ефективно та результативно вплинуть на навчання студентів та освітній процес в цілому. Даний комплекс завдань повинен включати 3 основні аспекти вивчення іноземних мов: лексику, граматику, фонетику. Акцент змісту професійної диференціації на заняттях з іноземної

мови робиться на лексичні одиниці та завдання, пов'язані з її відпрацюванням. Тексти для читання, діалоги та інші вправи розподіляються між студентами відповідно до їх спрямованості та особистісними характеристиками. Процес формування мовної компетенції студентів охоплює навчання іншомовної лексики як загальнонавчальної, так і професійної, оволодіння активним та пасивним граматичним мінімумом, подальший розвиток орфографічних умінь. Засвоєння професійної іншомовної лексики відбувається в процесі читання спеціально відібраних професійно спрямованих текстів із подальшою організацією системи вправ для розширення вокабуляри відповідно до обраного студентами фаху та з урахуванням способів розширення потенційного словника.

До фахового потенційного словника входять інтернаціональні слова, значення яких зрозумілі без перекладу, так звані «хибні друзі перекладача» (rasin bread – хліб з родзинками, а не резиновий), новостворені слова, складені з двох основ (stagflation = stagnation + inflation, calculainment = calculate + entertainment). Вправи повинні бути складені так, щоб студенти могли бачити професійну спрямованість, а також отримати можливість відпрацювати письмо в діловому листуванні, набути навички складання при необхідності офіційних листів, написати коротку записку з використанням специфічної для їх спеціальності лексики. Так, у завданні «Поставте заперечення до речень у різних часах англійської мови» усі фрази починаються назвами професій. Наприклад «Don't you work?» – найчастіше така форма питання має яскравий емоційний підтекст, що дає право перевести як «Хіба ти не працюєш?» (така форма називається запитально-заперечною (negative-interrogative)). Зокрема, для висловлення заперечення потрібно пам'ятати, що воно утворюється за допомогою двох складових: допоміжного або модального дієслова та частки «not».

Важливо, щоб студенти працювали на заняттях з іноземних мов над граматику, а також повторювали професійні терміни. Диференціацію комплексу завдань з граматичного матеріалу повинна містити спеціальні професійні тексти. Професія визначає стиль спеціальної літератури на заняттях. Так, студенти, охоче пов'язують свій життєвий шлях з точними науками, більш детально знайомляться з особливостями граматичних конструкцій, що зустрічаються в технічних виданнях (складні та безособові речення, пасивний стан). Також викладачі розробляють так завдання, щоб студенти аналізували докладніше тексти, відмінністю яких є використання розмовного та літера-

турного стилю і, як наслідок, певних граматичних конструкцій, які зустрічаються в науково-популярних виданнях (часте вживання редукованих форм, теперішній доконаний час для позначення дії, що має результат, пов'язаний із сьогоденням та ін.). Мінімальна диференціація завдань відводиться на роботу з фонетикою іноземної мови, зокрема більше уваги приділяється граматичному та лексичному матеріалу.

Професійна спрямованість пояснюється тим, що мовні стандарти є спільними для успішного здійснення комунікації. Серед застосовуваних форм роботи є написання творів, читання текстів, спеціально підібраних викладачем, участь у круглих столах на заняттях з англійської мови, складання лексичних словників за професіями, складання фотороботів професіоналів. Студентам надають професійні ролі відповідно до їх майбутньої професії, згідно з якими вони виступають на практичних заняттях. Так, відпрацьовуючи монологічну та діалогічну мову, студенти виступають від імені педагога, будівельника, продавця та інших спеціалістів, які затребувані на ринку праці.

На підсумковому етапі проводиться порівняльна динаміка якості вивчення іноземної мови, яка показує, що після проведення комплексу занять з урахуванням професійної диференціації, змінюється ставлення студентів до іноземної мови.

Висновок. В результаті проведеного дослідження визначено, що професійна диференціація важлива для організації навчально-пізнавальної діяльності студентів на основі їх життєвих планів, професійних намірів та особистісних харак-

теристик, що виражається в розподілі навчальних груп з метою подачі та контролю матеріалу, самостійної та творчої роботи. Завдяки розвитку інформаційних та інноваційних технологій більшість студентів вже на першому чи другому курсі точно знають чим вони будуть займатись після закінчення закладу вищої освіти. Тож, професійна диференціація під час занять з іноземної мови є умовою якісного навчання, оскільки спирається на мотив життєвого самовизначення, що є найважливішим у студентів. Тому, заклади вищої освіти постійно намагаються удосконалити якість навчання, наймати на роботу кваліфікованих фахівців з досвідом роботи не тільки в Україні, але й за межами країни. Основною задачею викладача з іноземної мови є розроблення цікавого курсу (НМКД) та мотивувати постійно студентів до вивчення іноземної мови.

Зокрема, автором запропоновано використовувати комплекс завдань (лексика, граматики, фонетика), які завдяки застосуванню професійної диференціації ефективно та результативно впливають на навчання студентів та освітній процес в цілому. Представлений комплекс занять з вивчення іноземної мови на основі професійної диференціації з метою підвищення якості навчання розробляється на основі принципів безперервності та діагностичної спрямованості. Зокрема, дані принципи дозволяють викладачам проводити аналіз діяльності кожного студента на практичних заняттях та при виконанні самостійних завдань (підвищення або зниження успішності, зростання або спад пізнавального інтересу до предмета, зниження тривожності).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Локшина О. Якість вищої освіти та експертний супровід її забезпечення: досвід. *Continuing professional education: theory and practice (series: pedagogical sciences)* № 3-4 (56-57), 2018. Р. 127–132.
2. Впровадження локальних систем управління якістю в українських університетах: Аналітичний звіт / За заг. ред. Т. В. Фінікова, В. І. Терещука. Київ: Таксон, 2018. 88 с.
3. Ante C. *The Europeanisation of Vocational Education and Training*. Berlin: Springer, 2016. 260 p.
4. Beerkens E. *The Europeanisation of Higher Education or...How 'European' is Higher Education in Europe?* Presentation. URL: https://www.umfst.ro/fileadmin/consultare_publica/bibliografie/The_europeanisation_of_Higher_Education.pdf (дата звернення: 15.04.2024).
5. Зайчук В. О. Управління якістю освіти як складова державної освітньої політики. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 1. С. 56–78.
6. Про внесення змін до Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти: Міністерство освіти і науки України № 441 від 03.04.2024. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/metodichni-rekomendaciyi-vo> (дата звернення: 19.04.2024).
7. Ніколаєнко С. Якість вищої освіти в Україні: погляд у майбутнє. *Вища школа* 2006. № 2. С. 3–22.
8. Якість вищої освіти: теорія і практика: навчально-методичний посібник / за наук. ред. А. Василюк, НАПН України, *Університет менеджменту освіти*. Київ; Ніжин: Видавець ІІІ Лисенко М. М., 2019. с. 176.
9. Туркот Т. І., Коновал О. А. Педагогіка та психологія вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. *Херсон: Олді-плюс*, 2013. 466 с.
10. Козирев М. П., Козловська Ю. Р. Професійне становлення фахівця в умовах вищого навчального закладу. *Науковий вісник* № 1. Львівський державний університет внутрішніх справ. 2013. С. 305–313.

11. Гончар О. В. Педагогічна взаємодія учасників навчального процесу в системі вищої освіти України (історико-педагогічний аспект): монографія. *Харків: ХНАДУ*, 2011. 424 с.

REFERENCES

1. Lokshyna O. (Ed.) (2018). *Yakist' vyshchoyi osvity ta ekspertnyy suprovid yiyi zabezpechennya: dosvid* [Quality of higher education and expert support for its provision: experience]. *Continuing professional education: theory and practice* (series: pedagogical sciences) № 3-4 (56-57). P. 127–132. [in Ukrainian].
2. Finikova, T. V., Tereschuka, V. I. (Ed.) (2018). *Vprovadzhennya lokalnih sistem upravlinnya yakistyu v ukrayinskih universitetah: Analitichniy zvit* [Implementation of Local Quality Management Systems in Ukrainian Universities: An Analytical Report]. Kyiv, Ukraine: Takson [in Ukrainian].
3. Ante, C. (2016). *The Europeanisation of Vocational Education and Training*. Berlin, Germany: Springer
4. Beerkens, E. *The Europeanisation of Higher Education or...How 'European' is Higher Education in Europe?* Presentation. Retrieved from https://www.umfst.ro/fileadmin/consultare_publica/bibliografie/The_europeanisation_of_Higher_Education.pdf
5. Zaichuk V. O. *Upravlinnia yakistiu osvity yak skladova derzhavnoi osvitnoi polityky* [Management of the quality of education as a component of the state educational policy]. *Pedahohika i psykholohiia*. 2009. № 1. Pp. 56–78 [in Ukrainian].
6. (2024) *Pro vnesennia zmin do Metodichnykh rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoi osvity* [On making changes to Methodological recommendations for the development of higher education standards.]: *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy* № 441 vid 03.04.2024. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/metodichni-rekomendaciyi-vo> [in Ukrainian].
7. Nikolaienko S. *Yakist vyshchoi osvity v Ukraini: pohliad u maibutnie* [Quality of higher education in Ukraine: a look into the future]. *Vyshcha shkola* 2006. Vol. 2. Pp. 3–22. [in Ukrainian].
8. *Yakist vyshchoi osvity: teoriia i praktyka* [The quality of higher education: theory and practice]: *navchalno-metodychnyi posibnyk / za nauk. red. A. Vasyliuk, NAPN Ukrainy, Universytet menedzhmentu osvity*. Kyiv; Nizhyn: Vydavets PP Lysenko M. M., 2019. P. 176. [in Ukrainian].
9. Turkot T. I., Konoval O. A. *Pedahohika ta psykholohiia vyshchoi shkoly: [Pedagogy and psychology of higher education: Study guide for students of higher educational institutions]*. *Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchychkh navchalnykh zakladiv*. Kherson: Oldi-plus, 2013. p. 466 s. [in Ukrainian].
10. Kozyriev M. P., Kozlovska Yu. R. (2013) *Profesiine stanovlennia fakhivtsia v umovakh vyshchoho navchalnoho zakladu* [Professional formation of a specialist in the conditions of a higher educational institution]. *Naukovyi visnyk Vol 1. Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav*. Pp. 305–313. [in Ukrainian].
11. Honchar O. V. *Pedahohichna vzaiemodiia uchasnykiv navchalnoho protsesu v systemi vyshchoi osvity Ukrainy (istoriko-pedahohichnyi aspekt): [Pedagogical interaction of participants in the educational process in the higher education system of Ukraine (historical and pedagogical aspect)]* *monohrafiia*. Kharkiv: KhNADU, 2011. P. 424 [in Ukrainian].